

Initiatieven in de energieke samenleving

Op zoek naar vernieuwing in het groene domein

Maatschappelijke partijen moeten toegang krijgen tot besluitvorming over natuur en duurzaamheid. Voor de overheid ligt hier een opgave. Het vraagt om een overheid die niet wegtrekt, maar investeert in de capaciteit van mensen en hen toegang geeft tot netwerken, besluitvorming en uitvoering. Maar ook voor de maatschappelijke partijen liggen er grote opgaven. Burgers, bedrijven en intermediaire organisaties zullen vaker aangesproken worden op hun maatschappelijke verantwoordelijkheden. Dat zal niet alleen de betrokkenheid doen toenemen, maar ook bijvoorbeeld 'greenwashing' lastiger maken. Deze paper gaat in op een grote diversiteit aan initiatieven voor natuur in Nederland. Ook verduurzaming van internationale productie- en handelstromen komt aan de orde.

Veel burgers, bedrijven, intermediaire organisaties, maar ook overheden, nemen initiatieven voor natuur en duurzame ontwikkeling. Deze initiatieven kenschetsen we als voorbeelden van de energieke samenleving. Ze kunnen uitgroeien tot beleidsarrangementen die antwoord kunnen geven op de tekortkomingen van het huidige beleid in het groene domein. In het Nederlandse natuurbeleid is de uitdaging vooral om een grotere rol van de samenleving te verankeren. Om duurzaamheid in productieketens te realiseren, is juist het versterken van de rol van overheden een belangrijke uitdaging. Zowel nationaal als internationaal betekent dit dat andere soorten rollen tot ontwikkeling gebracht moet worden.

De energieke samenleving: een alternatieve aanpak

Bestaande arrangementen om biodiversiteit te beschermen, staan onder druk. Omdat in Nederland de steun voor natuur- en landschapsbescherming door publieke

actoren is verminderd, worden verschillende vormen van vermaatschappelijking van natuur en landschap verkend. Internationaal gezien speelt het bedrijfsleven een belangrijke rol bij het verduurzamen van productie- en handelstromen. Hier is juist de roep om actievere overheden te horen om zaken op te pakken die buiten het bereik van private arrangementen vallen. Bijvoorbeeld wanneer het gaat om landgebruiksconflicten en mogelijkheden van burgers om invloed uit te oefenen. De behoefte aan vernieuwing is groot. Hajer (2011, p. 25/26) signaleert de volgende tekortkomingen van beleid, waar beleidsvernieuwing in de groene ruimte een oplossing voor moet vinden:

- Een *legitimiteitstekort*: de overheid is de aansluiting met burgers en samenleving kwijt geraakt.
- Een *uitvoeringstekort*: de uitvoering van beleid kan in de huidige samenleving niet worden afgedwongen.
- Een *leertekort*: de maatschappelijke dynamiek en creativiteit worden onderbenut.

Naast professionals spelen ook burgers een rol bij natuurprojecten.

Tal van netwerkorganisaties, intermediairs, ondernemers en burgers ontwikkelen nieuwe antwoorden op vragen over natuur, groene ruimte en in bredere zin duurzaamheid. Deze omslag is allerminst vanzelfsprekend. In deze paper gaan we dieper in op initiatieven voor de vermaatschappelijking van natuurbeleid in Nederland en verduurzaming van internationale handelsketens. De kern van ons onderzoek was een (internet)scan, waarin we een grote verscheidenheid aan initiatieven hebben verzameld. Gezamenlijk geven deze initiatieven een beeld van de actieve samenleving op het gebied van natuurbeleid en verduurzaming van productketens. De hele scan is verschenen als WOT-werkdocument 340: *Innovatieve governance-arrangementen. Op zoek naar vernieuwing in het groene domein* (Selnes et al., 2013).

Governance-arrangementen

Op basis van de initiatieven uit de scan hebben we vervolgens bouwstenen van governance-arrangementen geïdentificeerd. Met governance-arrangementen bedoelen we min of meer stabiele praktijken waarin actoren op basis van gedeelde spelregels, discoursen en hulpbronnen maatschappelijke uitdagingen oppakken (Arts en Leroy, 2006). Het gaat ons om het identificeren van nieuwe of potentiële governance-arrangementen die in aanzet zichtbaar zijn, omdat meer initiatieven in de scan gevonden zijn op een bepaald onderwerp. Daarom spreken we ook van bouwstenen van governance-arrangementen. In het vervolg van deze paper hanteren we om reden van eenvoud de term arrangementen. De criteria die we hanteren om deze arrangementen te identificeren zijn:

- het betreft een nieuw idee dat geen onderdeel uitmaakt van het gangbare repertoire van arrangementen, of waarin een bestaand concept in een nieuwe context wordt geplaatst met zichtbaar nieuwe initiatieven;
- het arrangement kan de legitimiteit, het uitvoerend vermogen en/of het leervermogen van het beleid versterken.

We geven steeds aan wat het kernidee van zo'n arrangement, of bouwsteen van een arrangement, is. Verder laten we zien hoe het arrangement functioneert en welk type actoren erbij betrokken is. Dat zullen vaak maatschappelijke actoren zijn zoals burgers en het maatschappelijk middenveld, maar het kunnen ook overheden zijn.

Sporen van vernieuwing: vermaatschappelijking van natuurbeleid

Vermaatschappelijking van natuurbeleid kunnen we een proces noemen waarbij overheden de zorg voor natuur steeds meer samen met maatschappelijke actoren vormgeven, dan wel aan de samenleving overlaten.

Burgerkracht

Veel initiatieven laten zien dat burgers vaak zelf het initiatief nemen om natuurprojecten te ontwikkelen. Deze burgerkracht – de actieve betrokkenheid van burgers bij maatschappelijke vraagstukken – zijn wij in onze scan in ruim 40 burgerideeën tegengekomen. Naast deze burgerinitiatieven spelen intermediaire organisaties, zoals stichtingen en publieke en private (al dan niet commerciële) organisaties een belangrijke rol om ideeën te ontwikkelen en om initiatieven met elkaar te verbinden. Intermediaire organisaties vervullen vaak een rol van aanjager, koppelaar of ondersteuner en ze hebben een groot potentieel om het uitvoerend en lerend vermogen te versterken. Voorbeelden zijn netwerken rond Greenwish, het VSB-fonds, de Natuurprijs van het Nationaal Groenfonds en de Brabantse Beursvloer. In het natuurbeheer ontstaan steeds meer digitale marktplaatsen en is er sprake van een toenemende rol van koppelaars, die via internet mensen aan elkaar of aan hulpbronnen koppelen. Voorbeelden zijn www.idealenkompas.nl, www.crowdaboutnow.com en www.natuurwerk.nl.

Maatschappelijk middenveld

Organisaties in het *maatschappelijk middenveld* dragen verschillende bouwstenen aan voor arrangementen om het natuurbeleid te vermaatschappelijken. Zo ontwikkelen de Stichting ARK, het Innovatienetwerk, de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en Triple E alternatieven om het natuurbeleid uit te voeren. Andere voorbeelden zijn partnerschappen tussen bedrijven en natuurorganisaties, zoals de samenwerking van Zuid-Hollands Landschap met De Friesland Zorgverzekeraar en het VSB-fonds, de samenwerking tussen Natuurmonumenten en ING en de samenwerking tussen verschillende Stichtingen Landschapsbeheer en de Rabobank. Ook ontstaan nieuwe coalities tussen natuurbeheerders, markt en consumenten. In onze scan staan veertien voorbeelden van deze nieuwe ketenbenadering. Zo ontwikkelt CONO kaasmakers, een coöperatie van melkveehouders, het KringloopKompas samen met het Caring Dairy programma van Ben & Jerry's ijs. Boerenverstand Consultancy lanceert daarbij kringloopcertificaten voor melkveehouders die ook in het kader van het Europese gemeenschappelijke land-

bouwbeleid geldig zijn. Bij andere initiatieven zijn partijen betrokken als La Place (Natuurzuivel) of kleinere spelers zoals de Natuurhoeve en Lebo Kaas. Een ander voorbeeld is de idee van het Dairy Stewardship Council, van onder andere de Stichting Courage. Om een certificaat te mogen voeren, voert de agrariër maatregelen uit voor de zorg van natuur en landschap. De kosten worden doorberekend in de prijs van de producten.

Heroriëntatie natuurbeleid

Sinds het eerste kabinet Rutte zijn ook *overheden* bezig met een heroriëntatie op het natuurbeleid, zowel op rijks- als op provinciaal niveau. Mede onder invloed van de bezuinigingen van de rijksoverheid nodigen provincies maatschappelijke actoren uit zelf initiatief te nemen en bij te dragen aan natuur(beleid). Er is ook een groep initiatieven vanuit overheden in ontwikkeling waarin de aandacht uitgaat naar het nut van natuur voor de maatschappij en vice versa. De noemer ecosysteemdiensten dekt dit onderwerp. Hierbij gaat het vaak om het stimuleren van meer natuur-inclusieve besluitvorming, ook bij private partijen. Ten slotte zijn het fiscaal instrumentarium (Groen Lenen), Green Deals en het programma Natuurlijk Ondernemen voorbeelden waarin de overheid investeert in sociaal kapitaal. Dit kunnen we zien als hulpmiddelen om een sociale organisatie vorm en inhoud te geven met zaken als kennis, netwerken en legitimering, maar ook als toegang tot besluitvorming, institutionele capaciteit en competenties.

Sporen van vernieuwing: verduurzaming van handelsketens

Burgers en bemiddelaars

Wanneer bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden op mondiale schaal sociale, economische en ecologische aspecten meewegen in hun beslissingen spreken we van een verduurzaming van handelsketens (Arnouts *et al.*, 2012). In onze scan zien we ook initiatieven van en voor *burgers* wat betreft duurzame ontwikkeling. Naast stichtingen van particulieren en kleine bedrijven, bijvoorbeeld voor soortenbescherming, duurzame landbouw of duurzame energie, ontstaan veel mogelijkheden voor burgers om zonder tussenkomst van grotere intermediaire organisaties deel te nemen aan projecten elders in de wereld. Nieuwe 'bemiddelaars' presenteren projecten die particulieren (financieel) kunnen steunen. Vaak gaat het om websites waar mensen hun stichting of organisatie presenteren en waar andere burgers op in kunnen schrijven om deze organisaties te ondersteunen. Voorbeelden van deze initiatieven zijn de websites www.1procentclub.nl, www.allegoededoelen.nl, www.fondsen.org, www.alvarum.com en www.wakibi.nl.

Maatschappelijk middenveld

Veel initiatieven voor duurzame handel komen vanuit het *maatschappelijk middenveld*. Ze steunen op standaarden en keurmerken die zijn ontstaan aan de vraagkant van de keten. Hun legitimiteit ontleen ze aan het mechanisme

In toenemende mate kunnen particulieren rechtstreeks een onderneming in het buitenland ondersteunen.

Nieuwe governance-arrangementen

Op basis van de scan van (meer dan 100) initiatieven voor vermaatschappelijking van natuurbeleid hebben we de volgende governance-arrangementen geïdentificeerd (Selnes *et al.*, 2013).

1. *Co-creëren met intermediairs.* Burgers en netwerkorganisaties werken samen aan oplossingen vanuit verschillende natuurverhalen en natuurbeelden. Burgerinitiatieven en burgerideeën krijgen ondersteuning van intermediairs bij het realiseren van hun initiatieven.
2. *Gecertificeerde ketensamenwerking.* Natuur- en landschapsbeheer wordt opgenomen in keurmerken voor duurzame (landbouw)praktijken van agrariërs en andere grondeigenaren. Via certificaten voor duurzame landbouwproducten wordt de prijs van natuur- en landschapsbeheer aan consumenten doorberekend. Agrariërs gaan partnerschappen aan met afnemers van hun producten zoals de retailsector en de horeca.
3. *Alternatieve krachtige economische dragers.* Als alternatief voor overheidsfinanciering van het natuurbeleid zetten natuurorganisaties, particuliere grondeigenaren en private partners alternatieve financiering in voor natuur, of verdienen geld met natuur, onder andere door natuurdoelen te combineren met commerciële doelen.
4. *Vergroening van de besluitvorming.* Ecologie en economie worden in de besluitvorming gelijkwaardig meegenomen – zowel publiek als privaat – op een expliciete en transparante manier. De baten van natuur voor de maatschappij staan voorop. Hiervoor dient betaald te worden.
5. *Ronde tafels.* Overheden en maatschappelijke partners gaan in gesprek over de visie, aanpak en praktijk van het natuurbeleid, nu en in de toekomst. Deze dialoog vindt plaats in verschillende vormen, bijvoorbeeld als permanente workshop of een reeks ronde tafels.
6. *Superreservaten.* Een aansprekend natuurverhaal dat in dialoog met de samenleving wordt ontwikkeld: inzetten op een beperkt aantal Nederlandse natuurgebieden van nationaal belang. Dit vergezicht wordt uitgedragen in een visie op natuur in Nederland en de positie van de Nederlandse natuur in Europa.

Om handelsketens te verduurzamen identificeren we op basis van de initiatieven die we hebben gevonden (eveneens meer dan 100) de volgende governance arrangementen (Selnes *et al.*, 2013).

1. *Bemiddeling en arbitragefaciliteiten.* Deze faciliteiten bieden de mogelijkheid om geschillen over landgebruik en milieu te beslechten. Het gaat vooral om kwesties van landrechten en landgebruik, waarbij individuen en gemeenschappen worden benadeeld door al dan niet duurzame (inter)nationale bedrijven en plantages.
2. *Duurzaamheidsdiplomatie.* Een verschuiving van de klassieke (stille) ambassadediplomatie naar actievere en verbrede vormen van diplomatie, waarin ook duurzaamheid centraal staat; en niet alleen gericht op staten, maar ook op private partijen. Duurzaamheid wordt op vele niveaus en gremia ingebracht door politici en diplomaten bij internationale onderhandelingen en besluitvorming.
3. *Contextgerichte ketensamenwerking.* De focus verschuift van ketens naar de context van ketens, en van standaard naar systeem. Specifieke aandacht is er voor problemen en uitdagingen die buiten productieprocessen en ketens liggen, zoals landgebruik. Externe effecten worden als uitgangspunt van overheidsbeleid op de agenda gezet. Hierbij krijgt de wisselwerking van standaarden met lokale bestaande praktijken in productielanden de nadruk.
4. *Arena's voor institutioneel vakmanschap.* Lokale bevolkingsgroepen en burgers leren beter omgaan met formele en informele spelregels (instituties). Het gaat om participatieve leerprocessen en empowerment van lokale bevolkingsgroepen, zodat zij een betere toegang krijgen tot instituties.
5. *Duurzaamheids-entrepreneurs.* Nederlandse ondernemers helpen mensen in ontwikkelingslanden bij het ontwikkelen van zelfredzaamheid en duurzaam ondernemerschap.
6. *Intermediairs voor zelfsturing.* Intermediairs in 'Goede Doelen' koppelen, via digitale media, Nederlandse burgers aan projecten en ondernemers in andere landen, aan wie ze geld en steun kunnen doneren.

van vraag en aanbod. Na de eerste generatie keurmerken zijn allerlei nieuwe keurmerken ontwikkeld of nog in ontwikkeling, zoals het Better Cotton Initiative, Bunsucro, Aquaculture Stewardship Council (ASC), de Round table on sustainable biofuels en de Round table on sustainable beef. Verder zijn er ook allerlei activiteiten om de keurmerken op te schalen in de keten (samen 21 keteninitiatieven in onze scan). Daartegenover staan initiatieven voor duurzame ontwikkeling elders in de wereld die niet via standaarden en keurmerken functioneren. Deze initiatieven richten zich bijvoorbeeld op financiering, zoals fondsen of microkrediet, op professionalisering van ondernemers of op dialoog tussen lokale ondernemers, landgebruikers en andere belanghebbenden of wetenschappers. Vaak gaat het om een bredere problematiek dan productieprocessen of handel zoals landdegradatie, energiebesparing, CO₂-reductie, natuurbehoud, eco-

styeemdiensten, of ze bieden burgers faciliteiten voor arbitrage en klachten.

Om handelsketens te verduurzamen, voert de Nederlandse *overheid* een bedrijfs- en ketengerichtbeleid. Zowel ontwikkelingssamenwerking als het beleid voor landbouw en handelsstromen is gericht op het ondersteunen van en aansluiten bij initiatieven van het bedrijfsleven en het bevorderen van het ondernemingsklimaat voor Nederlandse bedrijven in het buitenland. Er bestaat nadrukkelijk aandacht voor het bouwen van relaties tussen het bedrijfsleven, staten en niet-gouvernementele organisaties (ngo's). Zo bewerkstelligt het Initiatief Duurzame coalities tussen multinationals, ngo's, overheden en andere organisaties om duurzame handel te realiseren. Naast het investeren in coalities zijn er ook taken die nadrukkelijk de verantwoordelijkheid van

overheden zijn, bijvoorbeeld de dialoog tussen overheden, de notie van duurzaamheidsdiplomatie en wetgeving.

Bijdrage aan meer legitimiteit, uitvoerend vermogen en leervermogen

De essentie van de vernieuwing van de arrangementen is dat ze de legitimiteit en het uitvoerend vermogen en het leervermogen van het beleid voor natuur en duurzame handel kunnen vergroten (zie figuur 1 en figuur 2). Voor een overzicht van de verschillende arrangementen die we zien ontstaan, zie kadertekst Nieuwe governance-arrangementen op pagina 4.

Vermaatschappelijking natuurbeleid

In de energieke samenleving is sprake van een verschuiving van politieke *legitimiteit* naar maatschappelijke legitimiteit. Burgers en bedrijven zijn niet langer slechts doelgroep van beleid maar partners met zowel rechten als verantwoordelijkheden. Hierdoor ontstaan vormen van

maatschappelijke en participatieve verantwoording, zoals certificering en andere vormen van vrijwillige afspraken. Gecertificeerde ketensamenwerking is een goed voorbeeld, maar niet de enige manier om dit soort nieuwe vormen van legitimiteit tot wasdom te brengen. Alternatieve economische dragers verwijzen naar een soortgelijke verschuiving doordat er nieuwe vormen van maatschappelijke financiering voor natuur ontstaan, waardoor de maatschappelijke waardering en legitimiteit wellicht toenemen. Beide typen samenwerking versterken het gezamenlijke doel en stimuleren maatschappelijk ondernemerschap. Daarmee wordt de legitimiteit van het beleid vergroot omdat de maatschappelijke partijen zelf een belang hebben in de ontwikkeling. Op macro-niveau kan vooral een nieuw natuurverhaal, zoals superreservaten, bijdragen aan een grotere legitimiteit van het natuurbeleid, doordat het inspeelt op de meest aansprekende natuur in Nederland en op minder overheidsbemoedienis.

Figuur 1. Arrangementen voor vermaatschappelijking natuurbeleid en de versterking van legitimiteit, lerend vermogen en uitvoerend vermogen.

Figuur 2. Arrangementen voor verduurzaming van handelsketens en de versterking van legitimiteit, lerend vermogen en uitvoerend vermogen.

Verskillende arrangementen kunnen bijdragen om het *lerend vermogen* te vergroten waardoor initiatieven zich sneller ontwikkelen en verspreiden, en op grotere schaal toegepast kunnen worden. Uitwisseling en overdracht van kennis en kunde is dan cruciaal, zoals via co-creatie met intermediairs. We benadrukken dat er hier sprake is van een mengeling van twee soorten leerprocessen: technisch leren en sociaal leren. Technische leerprocessen zijn nodig om bijvoorbeeld het bedrijfsleven in te lichten over verschillende vormen van en betrokkenheid rond maatschappelijke financiering en vergroening van besluitvorming. Sociaal leren gaat over hoe mensen met elkaar omgaan. Dat vraagt ook om gezamenlijke leerprocessen. We denken dan bijvoorbeeld aan rondetafelgesprekken (zie ook de kadertekst en Selnes *et al.*, 2013), waar de wenselijkheid en haalbaarheid van bepaalde acties en mogelijkheden in discussie worden gebracht. Hierdoor ontstaat de kiem tot nieuwe instituties voor zowel de publieke als de private bijdrage aan het natuurbeleid.

Een vergroting van het *uitvoerend vermogen* betekent dat arrangementen nodig zijn die mensen motiveren. Het gaat dan om arrangementen die aansluiten bij hun eigen drive en die daarbij ook gunstig voor natuur uitpakken. Vergroening van de besluitvorming en alternatieve economische dragers stoelen op die wederzijdse voordelen. Nieuwe vormen van dialoog, interactieve verant-

woording, via platforms, partnerschappen, co-creatie en visitatiecommissies leiden tot andere disciplinerende mechanismen in de relaties tussen de actoren dan het opleggen van beleid. Op macroniveau kan het concentreren van de inzet van overheidsfinanciering op enkele grote natuurgebieden ook bijdragen aan een groter uitvoerend vermogen van het beleid.

Verduurzaming handelsketens

De afgelopen jaren is de maatschappelijke *legitimiteit* van initiatieven voor duurzame ketens sterk gegroeid. Naast en in plaats van overheidsinspanningen en internationale verdragen zijn private partnerschappen en keurmerken steeds belangrijker geworden. Op basis van vraag en aanbod wordt de legitimiteit van deze keurmerken bepaald door de deelname van producenten en bedrijven. Hierbij is de vraag bepalend of bedrijven het duurzame product af kunnen zetten. Omdat sommige vraagstukken, zoals landrechten of verdringing van landgebruik, meer in het publieke domein thuishoren, is er sprake van een hernieuwde roep om een sterkere rol van overheden. Duurzaamheidsdiplomatie speelt hierop in en verlegt de focus van maatschappelijke naar politieke verantwoordingsprocessen. Dit vergroot de legitimiteit van duurzaamheidsinitiatieven. Ook contextgerichte ketensamenwerking verbreedt de legitimiteit van private en vaak mondiale duurzaamheidsinitiatieven naar overheden,

Veel initiatieven vragen aandacht voor een bredere problematiek dan alleen handelsstromen.

Initiatieven van burgers gaan vaak over de eigen leefomgeving, zoals eetbare natuur.

regionaal middenveld en burgers. Hierbij verschuift de focus van het voorschrijven van maatregelen, zoals maatregelen waar producenten aan moeten voldoen om in aanmerking te komen voor een duurzaamheidscertificaat, naar het benutten van bestaande innovatiekracht in productielanden. Deze arrangementen komen niet in plaats van de verantwoordingssystemen van private systemen, maar verbreden wel de legitimiteit van duurzame ontwikkeling naar democratische processen en publieke verantwoording (zie ook kadertekst en Selnes *et al.*, 2013).

Om het *leervermogen* te vergroten, spelen vooral arena's voor institutioneel vakmanschap een grote rol (zie kadertekst). Deze arena's vergroten de toegang van burgers en kleine ondernemers tot economie, financiering en juridische procedures door participatieve leerprocessen. Arena's voor institutioneel vakmanschap verwijzen naar het vermogen om de omgeving te betrekken bij ketensamenwerking. Dit vraagt inzicht in hoe om te gaan met de institutionele structuren en hoe de toegang van kleine ondernemers en burgers te organiseren. Datzelfde geldt voor bemiddeling en arbitragefaciliteiten, waarin een zekere institutionalisering van omgangsvormen plaatsvindt. Daarbij wordt de mogelijkheid van burgers versterkt om klachten in te dienen wanneer hun belangen in het geding zijn. Intermediairs voor zelfsturing bevorderen ten slotte rechtstreekse contacten tussen burgers en gemeenschappen. Dit versterkt het lerend vermogen van beleid

voor duurzame ontwikkeling doordat maatschappelijke dynamiek en creativiteit centraal staan.

Wat betreft het *uitvoerend vermogen* van initiatieven voor duurzame ontwikkeling spelen vooral duurzaamheids-entrepreneurs zoals keurmerken en partnerschappen tussen bedrijven en ngo's een belangrijke rol (zie ook kadertekst en Selnes *et al.*, 2013). Zij hebben een gedragsverandering in de praktijk teweeggebracht en laten niet alleen zien wat mogelijk is maar ze creëren ook nieuwe mogelijkheden. In deze zin zijn het best practices voor verandering. Het belang hiervan is ook groot omdat er vanuit het publieke systeem beperkt voortgang werd geboekt met duurzaamheidsthema's. Op macroniveau vormt het arrangement duurzaamheidsdiplomatie een stille kracht die continue en vaak achter de schermen het blikveld verbreedt. Dit kan gedragsverandering stimuleren in de relaties tussen private en publieke vormen van governance. Zo kunnen publieke vraagstukken, zoals landgebruiksplanning, en private belangen, meer naar elkaar toe groeien. We denken hier ook aan nieuwe vormen van handhaving door overheden die ter plekke vaak beter en slagvaardiger kunnen optreden dan private partijen.

Vernieuwing van spelregels en besluitvorming

Dit onderzoek heeft een groot aantal initiatieven in de energieke samenleving laten zien. Deze initiatieven leveren de bouwstenen van governance-arrangementen die we op beide velden zien ontstaan. Ze brengen een verbreding van de betrokken actoren met zich mee en/of ze brengen een vernieuwing van de heersende ideeën en spelregels. Vaak zullen ze bestaande arrangementen niet vervangen, maar aanvullen of versterken. Of ze bieden een tegengewicht. Hoewel opschaling en verankering van arrangementen beperkt maakbaar is, zijn er wel handelingsperspectieven te signaleren voor de betrokken actoren die passen bij de ontwikkelingen.

Veel van de gevonden initiatieven verwijzen naar dialoog en partnerschappen tussen partijen die niet gewend zijn om samen te werken of die in nieuwe verhoudingen gaan samenwerken. Niet-overheden zullen waarschijnlijk een sterkere rol spelen bij het scheppen van de condities voor beleid. Overheden zullen (in de Nederlandse setting) vaker mee gaan doen als deelnemer of in volgende of faciliterende zin. In de internationale wereld van internationale handelsketens zullen overheden juist weer meer naar voren treden om private systemen te complementeren.

De arrangementen geven meer zegkracht of toegang aan partijen die voorheen in een kleinere of andere rol zaten. Om dit echt op grotere schaal voor elkaar te krijgen, dienen zowel overheden als maatschappelijke partijen verder te werken aan vernieuwing van spelregels en besluitvorming. Ook moeten ze werken aan (sociale)

leerprocessen om nieuwe partijen in staat te stellen mogelijkheden te benutten. Voor overheden is dus een bijzondere rol weggelegd: meer te investeren in de ontwikkeling van sociaal kapitaal. De burgerkracht en de betrokkenheid van het middenveld vragen een overheid die niet wegtrekt, maar juist toegang verschaft tot netwerken, besluitvorming en uitvoering. Voor zowel overheden als maatschappelijke partijen zal dit een omslag betekenen richting meer maatschappelijk gerichte vormen van verantwoordelijkheid afleggen. Dat vereist niet alleen dialoog maar ook transparante besluitvorming, waar het zogenaamde greenwashing, ofwel met de mond beleden vergroening, minder kans maakt.

Literatuur

- Arnouts, R.C.M., D.A. Kamphorst, B.J.M. Arts en J.P.M. van Tatenhove (2012). *Innovatieve governance voor het groene domein; Governance-arrangementen voor vermaatschappelijking van het natuurbeleid en verduurzaming van de koffieketen*. WOT-werkdocument 306, WOT Natuur en Milieu – Wageningen UR, Wageningen.
- Arts, B. and P. Leroy (2006). *Institutional dynamics in environmental governance*. Environment and Policy, vol. 47. Springer, The Netherlands.
- Hajer, M. (2011). *De energieke samenleving. Op zoek naar een sturingsfilosofie voor een schone economie*. PBL-publicatienummer 500246001. Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag.
- Selnes, T.A., D.A. Kamphorst, B.J.M. Arts en J.P.M. van Tatenhove (2013). *Innovatieve governance-arrangementen. Op zoek naar vernieuwing in het groene domein*. WOT-werkdocument 340. WOT Natuur en Milieu – Wageningen UR, Wageningen.

Colofon

Achtergronden van deze paper zijn te vinden in WOT-werkdocument 340: Selnes, T.A., D.A. Kamphorst, B.J.M. Arts en J.P.M. van Tatenhove (2013). *Innovatieve governance-arrangementen. Op zoek naar vernieuwing in het groene domein*. WOT Natuur & Milieu, Wageningen UR, Wageningen.

Auteurs: T. Selnes (LEI Wageningen UR), D.A. Kamphorst (Alterra Wageningen UR), B.J.M. Arts (WU Omgevingswetenschappen – Leerstoelgroep Bos en Natuurbeleid), J.P.M. van Tatenhove (WU Maatschappijwetenschappen – Leerstoelgroep Milieubeleid).

© 2014

Alterra Wageningen UR
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
T (0317) 48 07 00; E info.alterra@wur.nl

LEI Wageningen UR
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag
T (070) 335 83 30; E informatie.lei@wur.nl

Wageningen Universiteit, Omgevingswetenschappen –
Leerstoelgroep Bos en Natuurbeleid
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
T (0317) 48 61 92; E office.fnp@wur.nl

Wageningen Universiteit, Maatschappijwetenschappen –
Leerstoelgroep Milieubeleid
Postbus 8130, 6700 EW Wageningen
T (0317) 48 44 52; E office.enp@wur.nl

ISSN 1879-4688

De reeks 'WOT-papers' is een uitgave van de Wettelijke Onderzoekstaken (WOT) Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Een WOT-paper bevat resultaten van afgerond onderzoek een voor de doelgroep zo toegankelijk mogelijke wijze. De maatschappelijke discussie waarbinnen en waarom het onderzoek is uitgevoerd, komt daarbij nadrukkelijk aan de orde, evenals de beleidsrelevantie en mogelijk de wetenschappelijke relevantie van de resultaten.

Onderzoeksopdrachten van de WOT Natuur & Milieu worden gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken (EZ).

Deze paper is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de unit WOT Natuur & Milieu.

Project WOT-04-010-036.07

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Postbus 47
6700 AA Wageningen
T (0317) 48 54 71
F (0317) 41 90 00
E info.wnm@wur.nl
I www.wageningenUR.nl/wotnatuurenmilieu

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

